

De miljoenennota en de gevolgen voor huishoudens in 1982.

M. P. MAZELAND, J. A. C. VAN OPHEM EN A. C. L. ZUIDBERG

Samenvatting

De in de *Miljoenennota 1982* en de daarmee samenhangende *Macro Economische Verkenningen 1982* aangekondigde maatregelen op makro-nivo hebben grote gevolgen voor de huishouding. De prijs van aardgas, de onder druk staande sociale zekerheid, de gewijzigde premiedruk en de bezuinigingen op departementaal nivo raken het reëel besteedbaar inkomen. Daarnaast zullen door de daling van de koopkracht en de toenemende werkloosheid de huishoudelijke activiteiten toenemen en verzaamd worden.

Summary

The measures announced by the government in her *budget and macro-economical explorations for 1982* will have a great impact for the household. In particular, the price of natural gas, the social security put under stress, the altered height of social premiums and the retrenchments at departmental level all affect the real income. As a result of decreasing buying power and the increasing unemployment, household activities are expected to increase and create a heavier workload.

Inleiding

In dit artikel willen wij laten zien dat het in een Miljoenennota genoemd beleid gevolgen heeft voor de huishouding, dus op mikro-nivo. Het volgen van het overheidsbeleid is voor de huishoudkunde ook wat dit betreft van belang. Hiertoe zullen we ingaan op een aantal voor huishoudens direkt relevante zaken uit de *Miljoenennota 1982* en de begeleidende *Macro Economische Verkenningen 1982* (MEV 1982) van het Centraal Plan Bureau (C.P.B.), en de gevolgen van die zaken voor de huishouding in 1982.

Met dit artikel willen wij discussie uitlokken over het verband tussen het overheidsbeleid en de huishouding. Wij kunnen op dit moment onze uitspraken niet met harde cijfers op mikro-nivo onderbouwen, omdat deze gegevens er nu niet zijn. Bovendien zijn er voor de huishoudelijke sektor geen (geschatte) modellen aanwezig, waarin de invloed van overheidsbeleid op aspecten van de huishouding kwantitatief aangegeven wordt. Dergelijke modellen zijn door het C.P.B. en anderen in de laatste 25 jaar wel ontwikkeld voor andere sectoren van het economisch systeem. Overigens: als deze modellen er voor de huishoudelijke sektor wel zouden zijn, dan zijn de modeluitkomsten vaak dusdanig met grote onzekerheid omgeven dat op het eerste gezicht harde cijfers bij nadere lezing en overdenking niet al te hard blijken te zijn.

Het onderstaande is gebaseerd op het uitgangspunt dat makro-processen op een of andere wijze invloed hebben op het mikro-nivo. De analyse is beperkt tot de minst onzekere elementen van het te voeren overheidsbeleid, en de gevolgen ervan voor de huishouding in 1982.

Maatregelen

Van de in de Miljoenennota 1982 genoemde maatregelen noemen we als eerste het *aardgas* – ons aardgas. De bijdrage van de exportbaten daarvan blijven een grote rol spelen in onze betalingsbalans. Voor de huishoudens is de ontwikkeling van de binnenlandse gasprijzen van het grootste belang. Deze prijzen zijn in de eerste instantie gekoppeld aan stookolie en huisbrandolie. Daarnaast mag deze prijs, volgens EG-afspraken, niet te ver onder de exportprijs liggen. De exportprijzen zijn recent in de zogenaamde Spierenburg-ronde opgetrokken, en ook de prijzen van olieprodukten zijn in het verleden sterk gestegen. Zolang die koppeling blijft bestaan, zijn er argumenten te over om over prijsverhogingen voor kleinverbruikers van 12 cent/m³ (inkl. btw) te praten... Interessant is, dat zulke verhogingen de staat geen windeieren leggen: naast een hoge btw-opbrengst wordt uiteindelijk ook de winst uit de Gasunie hoger. Aardgas wordt met het luxe btw-tarief van 18% belast; de Gasunie is een gezamenlijke onderneming van de Staat der Nederlanden, en Shell en Esso. Recent onderzoek van het Konsumenten Kontakt en de Industriebond-FNV heeft uitgewezen, dat het aandeel van het aardgas van de totale woonlasten het snelst toe is genomen, en dat de prijsstijging honderden guldens per jaar per huishouden kan bedragen.

De *sociale zekerheid* komt sterk onder druk te staan. Overwogen wordt (weer) wachtdagen in te voeren in geval van ziekte (hierover wordt een SER-advies verwacht). Verder zullen de bejaarden- en arbeidsongeschiktheidsaftrek in de inkomstenbelasting worden afgeschaft. Het inkomenseffekt van deze laatste maatregel voor deze groepen huishoudens laat zich raden.

Ook uit de andere maatregelen in deze sfeer blijkt wel dat met name de lagere inkomensgroepen of maatschappelijk kwetsbare groepen de dupe dreigen te worden: herziening van de kinderbijslagregeling van niet in Nederland wonende kinderen (buitenlandse werknemers); afschaffing van de invaliditeitsvrijstelling in de motorrijtuigenbelasting; maatregelen in de sfeer van de algemene bijstandswet.

Deze maatregelen zullen samengaan met een (per saldo) *verschuiven van premiedruk* van de werkgevers naar werknemers. Het (ongewogen) totaal premiepercentage voor werkgevers daalt van 25,50 naar 24,50, dat voor werknemers stijgt van 23,15 naar 25,20.

Het departement van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening moet de grootste bijdrage aan de *bezuinigingen van de departementen* leveren: 252 miljoen gulden. Een belangrijk deel daarvan wordt gerealiseerd door (eenmalig) 4000 woningwetwoningen en 1000 woningweteenheden te verschuiven van de gesubsidieerde huursektor naar de gesubsidieerde koopsektor (premie A). Daarnaast zullen in toekomst meer woningwetwoningen via de kapitaalmarkt – en dus tegen hogere rente – gefinancierd worden. Beide maatregelen zullen tot een verdere verhoging van woonlasten leiden.

Arbeid

De overheid kent sinds het kabinet-Den Uyl aan *inkomensmatiging* groot gewicht toe. Doel daarvan is het terugdringen van de werkloosheid, het bevorderen van investeringen en (de laatste jaren) het terugdringen van het financieringstekort. In feite komt dit op een loonpolitiek neer, die zich sinds kort uit in reële loondalingen, zonder dat bovengenoemde economische problemen teruggedrongen zijn (tabel 1). De werk-

Tabel 1. Het reëel vrij beschikbare inkomen (inclusief incidenteel) in procentuele veranderingen ten opzichte van het voorafgaande jaar.

	1977	1978	1979	1980	1981	1982 (3)
AOW (1)	2 tot 2½	4½	½ tot 1	-½	-3½ tot -4 (2)	-2½ tot -3
-2½ tot -3						
minimumloon (1)	2	4	1 tot 1½	-½ en -1	-3 (2)	-2 tot -2½
minimum plus	3	3½	2½	-½	-1½	-1½
modaal	2½ tot 3	3	1½ tot 2	-1	-3	-1½
2 × modaal	1½	2	½	-2 tot -2½	-2½ tot -3	0
4 × modaal	1½	2 tot 2½	0 tot ½	-2½ tot -3	-4	½

(1) AOW en minimumloon kennen geen incidenteel.

(2) In verband met de eenmalige uitkering aan de echte minima wordt de koopkrachtdaling in 1981 voor de AOW-er (geuwd, zonder kinderen) zonder neveninkomsten beperkt tot -2½% en voor de minimumloner (gehuwd, 2 kinderen) zonder neveninkomsten beperkt tot -1%.

(3) Raming inclusief continuering van de korting op en maximering van de vakantietoeslag.

Bron: Miljoenennota 1982, p. 25.

loosheid zal bij ongewijzigd beleid eind 1982 50.000 mensjaren bedragen. Tabel 1 geeft niet voldoende informatie over de verwachte inkomens die de Nederlandse huishoudens in 1982 zullen ontvangen. Deze tabel heeft betrekking op werknemers (individuele inkomensstrekkers). Meer informatie over de structuur van (netto) inkomsten van huishoudens kan verkregen worden met behulp van het CBS-budgetonderzoek. Deze gegevens zijn helaas niet geheel vergelijkbaar, omdat het meest recente gepubliceerde materiaal betrekking heeft op 1974/'75.

Inkomen

Genoemde maatregelen hebben een invloed op het gemiddelde netto besteedbaar inkomen. Gemiddeld, omdat in Miljoenennota en MEV geen nadere differentiatie naar typen inkomensstrekkers of huishoudens wordt gemaakt. Hoewel het in het bestek van deze beschouwing niet mogelijk is, diep op de variatie rond dat gemiddelde in te gaan, willen we wel enkele kanttekeningen plaatsen.

BERNELOT MOENS (1981, pp. 4 en 6) geeft aan dat gezinnen bij het doorlopen van de gezinsfasen over het algemeen over meer inkomen gaan beschikken, omdat de meeste werknemers als zij ouder worden meer gaan verdienen. De verschillen in stijging blijken echter nogal groot te zijn: arbeiders bereiken hun maximum jaarinkomen vele jaren eerder dan beambten, employe's en academici. Als andere factoren van invloed op het inkomen noemt BERNELOT MOENS de arbeidsparticipatie van de gehuwde vrouw, kinderbijslag en het werken van thuiswonende kinderen. De verschillen in toename, en het moment waarop het maximum bereikt is, lopen dus nogal uiteen.

Naast deze effecten op de hoogte van het inkomen zullen ook binnen het netto besteedbare inkomen verschuivingen optreden (tabel 2).

De particuliere consumptie van alle huishoudens tezamen zal in de jaren '80, in tegenstelling tot de zeventiger jaren, een stabiele neerwaartse tendens gaan vertonen (tabel 3).

Tabel 2. Raming van de consumptieprijsstijging in 1981 voor enkele onderdelen in procenten.

	%	
voedings- en genotmiddelen	5	
duurzame goederen	5	
energie	25	
diensten	6,5	
w.o. huren (inkl. harmonisatie)		7,5
medische verzorging		6
vervoersdiensten		12
totaal	7 tot 7,5	

Bron: MEV 1982, p. 67.

Net als voor het kabinet-Den Uyl (1973-1977) vormen reële loondalingen ook een uitgangspunt in het nieuwe kabinet. Zeker is dat veel werknemers-huishoudens geconfronteerd worden met reële loondalingen. De reële inkomensdaling zal voor de categorie van de lagere inkomens zekerder zijn dan voor de hogere, en wel vanwege het feit dat de reële loondaling grotendeels door een stijging van de sociale premiedruk gerealiseerd wordt. Die premiedruk neemt zoals bekend boven een bepaald inkomen af. Bovendien zijn voor een aantal lagere inkomenscategorieën de mogelijkheden beperkt om via extra arbeid bij te verdienen en zo eenzelfde reëel inkomen als voorheen te handhaven. Wij denken hierbij aan bejaarden, kostwinners van éénouder-gezinnen, langdurig arbeidsongeschikten en RWW-uitkeringstrekkers. Bij de huidige daling van de prijs van betaalde arbeid is het voor huishoudens moeilijk om via extra arbeid van een ander lid van het huishouden dan de hoofdkostwinner een bepaald reëel inkomen te handhaven. Dit komt door de grote werkloosheid onder jongeren en vrouwen.

In twee recent gepubliceerde onderzoeken van het Konsumenten Kontakt en de

Tabel 3. Volumina van de partikuliere consumptie 1977-1981.

	1977 nivo	1978	1979	1980	1981
	mld gld	mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %			
voedings- en genotmiddelen	34,8	2,5	2,5	-0,5	-1,5
duurzame consumptiegoederen	43,7	4,5	0	-5,5	-10
w.o. textiel, kleding, schoeisel	16,6	0,5	1,5 tot 2	-4,5	-8
transportmiddelen	7,5	5	1,5	-25,5	-10
overige goederen en diensten	83,9	4,5	3	2	-0,5
w.o. 'vaste lasten' (1)	33,1	3,5	2,5	3	2,5
energie	10,7	7,5	5,5	-4,5	-4
uitgaven voor toerisme in buitenland	6,4	11,5	-4	-1,5	-7,5
totaal (2)	164,2	4,5	2	-1	-3

(1) medische diensten en huren (inclusief water)

(2) inclusief bestedingen van buitenlanders in Nederland en statistische verschillen.

Bron: MEV 1982, p. 57.

Industriebond FNV (KK-IB, 1981) en van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Konsumentenangelegenheden (SWOKA; KINDT, 1981) wordt de verschuiving in bestedingen nog eens nader toegelicht. Een grote post in het huishoudbudget wordt gevormd door de *woonlasten*. De *kale* woonlasten worden gevormd door huren/hypotheeklasten (de laatste steeds netto, na correctie voor rente-af trek voor inkomstenbelasting). De *totale* woonlasten omvatten eveneens de bijkomende posten voor energie, water en gemeentelijke en provinciale heffingen.

Uit het onderzoek van KK-IB blijkt, dat de totale woonlasten de laatste jaren nogal drastisch zijn *toegenomen*, en dat het aandeel van de kale woonlasten daarom relatief steeds kleiner wordt. Anders gezegd, de kosten voor met name energie en heffingen stijgen sneller dan de huren en hypotheeken. De stijging van de woonlasten drukt vooral bij de laagste inkomensgroepen het zwaarst. Volgens KK-IB geeft men gemiddeld 26,7% van het netto inkomen aan woonlasten uit. Maar ook hier blijken de verschillen binnen groepen huishoudens, maar ook van plaats tot plaats nogal groot te zijn. De laagste inkomensgroep betaalt bijna 30%, de hoogste ongeveer 22,5% van het netto inkomen.

Het SWOKA-onderzoek geeft meer inzicht in de *spreiding* binnen inkomensgroepen. Helaas heeft dit onderzoek alleen betrekking op de kale woonlasten. Ook uit dit onderzoek komt het beeld naar voren dat bij de lagere inkomensgroepen het aan kale woonlasten uitgegeven deel van het netto inkomen gemiddeld hoger is dan bij de hogere inkomensgroepen. Uit het onderzoek blijkt ook dat het met name voor zogenaamde *starters* (huishoudens die voor het eerst een woning betrekken) steeds moeilijker wordt de woonlasten op te brengen. De kosten van het stichten van een gezin lopen zo tot schrikbarende hoogte op. Dit geldt met name voor de koopsector. Volgens de SWOKA-onderzoekers zal een eigen woningbezitter, die in 1980 in een premie A-woning is gestart, en een modaal inkomen heeft, zijn of haar kale woonlasten in vijf jaar met 15% zien toenemen tot een kwart van het inkomen. Een herziening van de hypotheekrente kan dit zelfs opdrijven tot 28% van het inkomen. Ook eigen woningbezitters, die in de jaren '75-'78 naar een koopwoning konden overstappen komen nu bedrogen uit. De voorziene stijging is hier 10% van het netto inkomen. Voorts zullen de gevolgen van de rentestijging voor de huursektor leiden tot hogere huren.

De onevenredig grote stijging van een aantal posten binnen het huishoudbudget heeft een verschuiving tot gevolg binnen de totale inkomensbesteding. In de MEV worden de verschuivingen als volgt geraamd (tabel 2). Uit tabel 2 blijkt wel, dat het aandeel van voedings- en genotmiddelen en duurzame goederen terugloopt ten koste van energie en vervoer. Het huidige systeem van prijscompensatie houdt hiermee te weinig rekening. Dit is gebaseerd op het budgetonderzoek 1974/'75. Met name op het vlak van de woonlasten steekt de door het CBS berekende percentage van 15,3 (exclusief gemeentelijke en provinciale heffingen) af tegen de meer dan 22% van KK-IB. De snelle toename in de toekomst, waar met name het SWOKA-onderzoek op wijst, geeft aan, dat het CBS-cijfer niet alleen nu, maar feitelijk continu bijgesteld zou moeten worden. Daarnaast zou het wenselijk zijn een aantal posten, die nu niet (helemaal) gekompenseerd worden, op te nemen zoals de gemeentelijke- en provinciale heffingen, die een steeds groter aandeel van het woonbudget gaan uitmaken. Opvallend is, dat de lagere overheden kennelijk prijsverhogingen van 35% per jaar en meer toe staan.

derzoek
ig in be-
ordt ge-
n/hypo-
omsten-
or ener-

en nog-
om rela-
i heffin-
en drukt
i gemid-
i de ver-
groot te
.5% van

nsngroe-
Ook uit
het aan
dan bij
voor zo-
) steeds
van een
psektor.
0 in een
voonlas-
rziening
ok eigen
stappen
nkomen.
t hogere

dbudget
le MEV
dat het
en koste
rmee te
e op het
5,3 (ex-
KK-IB.
op wijst,
ou moe-
et (hele-
vinciale
Opval-
en meer

mber 1981

Naast de mogelijke reacties van huishoudens op een reële loondaling zullen de koopplannen van huishoudens in de tachtiger jaren veranderen in de zin dat sombere verwachtingen bij huishoudens over hun inkomen aanleiding geven tot uitstel of afstel van plannen tot aankoop of vervanging van duurzame consumptiegoederen. Bij een aantal bestedingsposten is dit te konstateren (zie tabel 2). Hetzelfde geldt voor (betaalde) diensten.

Minder koopplannen en -mogelijkheden en een hogere rentestand hebben gevolgen voor het consumptief en hypotheekair krediet. In verhouding tot de zeventiger jaren valt minder gebruik door huishoudens te konstateren en een toename – of beter gezegd van geringer ontsparing – van de niet-kontraktuele gezinsbesparingen. Er wordt minder geleend en minder gespaard.

Huishoudelijke arbeid

Uitgaande van de veronderstelling dat huishoudens een bepaald verzorgingsnivo proberen te handhaven, zullen de huishoudelijke activiteiten, en speciaal die van de leiding en het beheer van de huishouding, verzwaard worden. Dit geldt speciaal voor degenen in het huishouden die hiervoor de grootste verantwoordelijkheid draagt.

Bij economische stagnatie worden arbeidskrachten uitgestoten; arbeidskrachten komen weer thuis terecht: gehuwde vrouwen, werklozen, genietters van sociale uitkeringen. Wat er gebeurt is dat huishoudens *meer werk* zelf gaan doen. Want ook in tijden van economische recessie zullen zij in eerste instantie er kwa verzorging niet op achteruit willen gaan. Er wordt minder gekocht, meer thuis gewerkt. Het is de vraag in welke posten nog meer bezuinigingen mogelijk zijn. Duidelijk is dat voor huishoudens die reeds met één kostwinner op het minimum zitten (AOW, echte minima), bovengenoemde rek in de bestedingen niet aanwezig is en dat deze géén of weinig mogelijkheden hebben om inkomen te vervangen door huishoudelijke arbeid. Zij leveren in doordat niet alle inkomen kan worden vervangen door arbeid, en omdat aan huishoudelijke arbeid een grens zit. Reactie van deze huishoudens zal zijn in *eerste instantie*: inkomen vervangen door huishoudelijke arbeid (waar mogelijk en waar vaardigheden aanwezig); in *tweede instantie*: aanpassing dat wil zeggen teruggang in verzorgingsnivo. Indien men daar vrede mee heeft, kan dit gepaard gaan met minder hoge aspiraties, met andere woorden de verzorgingsstandaard wordt teruggeschroefd. Dit zal eerder gebeuren bij huishoudens waar nog speling is in de bestedingsmogelijkheden, dan bij huishoudens waar die speling er niet meer is.

Literatuur

- BERNELOT MOENS, W. E. 1981. De invloed van de gezinsfase op geld- en tijdbesteding in het gezin. *Vakblad voor Huishoudkunde* 2 (1) 2-18.
- KINDT, J. I. R. 1981. Woonlast en inflatie. *SWOKA Onderzoeksrapporten* 5. 's-Gravenhage.
- Macro Economische Verkenningen* 1982. 1981. Centraal Planbureau. 's-Gravenhage.
- Miljoenennota* 1982. 1981. 's-Gravenhage.
- Onderzoekverslag Woonlasten*. Landelijk onderzoek van de Industriebond FNV en Konsumenten Kontakt naar de stijging van de woonlasten in relatie tot het netto-inkomen. 1981. Den Haag.

Korrespondentieadres

M. P. Mazeland, Stichting Voorlichting Huishoudwetenschappen, Postbus 391, 6700 AJ Wageningen.
J. A. C. van Ophem en A. C. L. Zuidberg, Landbouwhogeschool, Vakgroep huishoudkunde, Postbus 8060, 6700 DA Wageningen.

Marko Mazeland is medewerker van de Stichting Voorlichting Huishoudwetenschappen, onder meer belast met de eindredactie van het Vakblad voor Huishoudkunde en de coördinatie van het project Bundeling lesmateriaal huishoudkunde.

Drs Johan van Ophem is wetenschappelijk medewerker van de vakgroep huishoudkunde van de Landbouwhogeschool, met als aandachtsgebied de economie van de dagelijkse verzorging.

Ir Lida Zuidberg is als kontrakt-onderzoeker werkzaam bij de Landbouwhogeschool (werkgroep konsumentengedrag), alwaar zij momenteel onderzoek verricht in opdracht van de SWOKA over energiebesparing in de huishouding en innovatie voor bejaarden.

Boekbespreking

P. J. J. PENNARTZ. De kern van het wonen op het spoor. Muiderberg, Coutinho, 1981. 167 pp. ISBN. 90 6283 563 5. prijs f 27,50.

'Het verschijnsel wonen heeft een kern die niet meer in maten en cijfers is uit te drukken. Die kern heeft maken met de betekenis die woonhuis en woonbuurt voor mensen hebben, met de intensiteit waarmee bewoners op hun woonhuis en woonomgeving betrokken zijn, met de ervaring van zich thuis voelen. Die kern van het wonen heeft ook te maken met het beleven van sfeer, sfeer in het woonhuis, sfeer in het bejaardenhuis of verpleeghuis, sfeer in de buurt, sfeer in de binnenstad. Dergelijke ervaringen zijn niet alleen slechts voor een klein deel meetbaar, zij zijn evenmin direct waarneembaar. Volgens de regels van het traditionele sociaal-wetenschappelijke onderzoek kunnen die ervaringen niet meer dan randverschijnselen zijn. In dit boek worden zij centraal gesteld.'

Aldus Pennartz in het voorwoord bij zijn boek 'De kern van het wonen op het spoor'. Daarin werkt hij onder meer delen van het onderzoeksmateriaal van zijn dissertatie, die onder de titel 'Mensen en ruimte' in 1979 verscheen, verder uit. Het gaat daarbij met name om gesprekken die hij voerde met 25 gezinnen. Door steeds maar door te vragen probeerde hij tot de kern van het wonen door te dringen. Dit materiaal is thans verwerkt en in een bredere context geplaatst.

Het boek is als volgt opgebouwd. In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op het *verschijnsel 'wonen'*, waarin men drie dimensies kan onderscheiden: een utilitaire, een sociale en een existentiële. Die zijn allemaal van belang als men wil begrijpen wat woning en woonomgeving voor mensen betekenen. De meeste ruimte in huis is nuttige en 'objectief' noodzakelijke ruimte om een huishouding te kunnen voeren. 'Maar,' zegt Pennartz, 'schijn kan bedriegen.'

In het kader van de *utilitaire* (gebruiks-) dimensie komen vervolgens in hoofdstuk 2 de ruimtes met de minst duidelijke bestemming aan de orde: de kelder en de berging. Uit de verzamelde materiaal blijkt dat die ruimtes verschillende functies hebben, waarvan er drie overwegend tot de sociale dimensie behoren (b.v. *samen* bezig zijn met een hobby). Twee ervan hebben onmiskenbaar betrekking op de mogelijkheid tot privacy in huis (een kind kan op zolder *ongezien* zijn gang gaan).

Over die *privacy* gaat het derde hoofdstuk. Door middel van de *kontrastgroepenanalyse-methode* probeert Pennartz wensen, gedrag en waardering van de woning t.a.v. privacy te verklaren uit kenmerken van de woning. Dit is maar zeer ten dele gelukt, maar dat ligt volgens de auteur niet aan de gebruikte onderzoeksmethode. Waar het gaat om de *beleving* van dingen garanderen harde cijfers nog geen precisie van inzicht.

Door middel van de *fenomenologische* methode probeert hij daarom dichter bij de kern van het wonen te komen. In hoofdstuk 4 wordt op deze methode in gegaan en wordt het verschijnsel 'sfeer in huis' eraan onderworpen. Letterlijke teksten van gesprekken die over dat onderwerp gaan worden geanalyseerd. Men kan in sfeer, gezelligheid, verschillende 'structuren' onderscheiden, zoals: bij elkaar zijn, beschikbaar zijn voor elkaar; tot rust gekomen zijn, klaar zijn met het werk. Ook de rol van het woningontwerp bij het beleven van gezelligheid komt aan de orde.